

BITI RODITELJ U SRBIJI

Tokom prethodnih meseci, roditeljstvo je postalo, od jedva приметne, jedna od najvažnijih tema u javnosti. Nažalost, ne lepim povodima. Pre svega, razlozi su bili novi **Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom** i ostavljanje brojnih porodilja na milost i nemilost sistemu, o čemu je "Vreme solidarnosti" već pisalo. Onda su isplivali brojni drugi problemi, od fizičkog kažnjavanja, preko **Zakona o radu**, **Zakona o socijalnoj zaštiti** i **Zakona o zdravstvenoj zaštiti** i **kolizijama među njima**, što je roditelje dece sa smetnjama u razvoju i dece sa teškim oboljenjima dovelo u gotovo nemoguć položaj. O svemu tome čitajte na narednim stranicama.

TRIBINA: POLOŽAJ RODITELJA U SRBIJI - MODERNO DOBA

Pritisak na mame i tate

Na tribini nedeljnika "Vreme" o položaju roditelja u Srbiji otvorena su brojna pitanja, od toga da li je bilo teže roditeljima nekada ili sad, koliko sistem obraća pažnju na potrebe roditelja i dece i koji su izazovi modernog roditeljstva i za žene i za muškarce

mora da bude manji

Kako je roditeljstvo definisano u srpskom zakonodavstvu? Kakav je materijalni položaj roditelja u Srbiji, a kolika psihološka cena roditeljstva? Kako je danas biti roditelj u Srbiji? Da li je teže nego što je nekada bilo i koji su budući izazovi roditeljstva?

U cilju pronalazjenja odgovora na ova, kao i na druga slična pitanja, nedeljnik "Vreme" je u saradnji sa delegacijom Evropske unije u Srbiji organizovao tribinu "Položaj roditelja u Srbiji – moderno doba". Tribina je realizovana u okviru projekta "Država i solidarnost – pogled uprt u Evropsko

pravo", koji finansira Evropska unija preko svoje delegacije u Srbiji. Na tribini su govorili: Tatjana Macura, narodna poslanica i osnivačica inicijative Mame su zakon; Jovana Ružićić, direktorka i osnivačica Centra za mame; Jasmina Mihnjak, urednica roditeljskog portala "Bebac", i Miša

Stojilković, autor emisije “Tata, ti si lud”. Biljana Vasić, novinarka “Vremena”, bila je moderatorka.

NEKAD I SAD

“Danas jeste teže biti roditelj, zato što su se zakoni koji se bave pitanjima roditeljstva znatno promenili u odnosu na ranije. Položaj majke je izuzetno degradiran”, odgovara Tatjana Macura na pitanje kakav je položaj roditelja u Srbiji danas, i dodaje: “Žene koje su u najreproduktivnijem periodu života dovedene su u situaciju da se brinu kako da prvenstveno dođu do posla koji će biti u nekom kontinuitetu kako bi mogle da kasnije ostvare svoja prava poput naknade tokom porodijskog odsustva. U tom smislu, čini mi se da se ekonomska situacija znatno pogoršala u odnosu na ranije, čak i ne tako davno.” Ona smatra da je položaj roditelja, a naročito ekonomski položaj, znatno gori nego što je ranije bio slučaj.

Jovana Ružičić se nadovezuje sa mišljenjem da svaka generacija smatra da je njoj najteže. “Sigurna sam da su naše bake mislile da su imale goru situaciju nego naše čukun-čukunbake. Ali položaj roditelja je danas izuzetno izazovan iz više uglova. Na primer, ekonomsko-politički položaj je najgori danas. Ja bih pričala o psihološkim pritiscima. Živimo u vremenu u kojem nema velikih ratova ili gladi. Ovo vreme se smatra vremenom izobilja u poređenju sa mnogim vremenima pre ovog našeg, ali je svima jasno da ne živimo u izobilju. Očekivanja su takva kao da imamo resurse koje jednostavno nemamo”, pojašnjava Ružičić i zaključuje: “Danas treba da razmišljate da li ćete dobiti otkaz kada ostanete u drugom stanju, kao i da li ćete uopšte uspeti da pronađete posao kada ste u reproduktivnom periodu. Takođe, postoje i stvari o kojima naše pretkinje nisu razmišljale. Da li dete ide na dovoljno vanškolskih aktivnosti? Da li se hrani organskom kinoom sa Tibeta? Da li im omogućavate sve ono što se danas smatra apsolutnim standardom? Tako dolazite u situaciju da uzimate

kredite da biste proslavili dečji rođendan. Osim osamnaestog, sada su i prvi i drugi rođendan postali izazov. Tako da starije generacije nisu imale mogućnost da se susretnu sa očekivanjima koje danas kao društvo namećemo roditeljima, a prvenstveno majkama. Nedavno sam pročitala jedan fenomenalan citat koji ilustruje kako je biti roditelj u današnje vreme: ‘Morate da vodite računa da stimulišete decu, ali ne previše. Da im date slobode, ali ne previše.’ Dakle, puno toga se promenilo.”

Jasmina Mihnjak je saglasna sa Jovanom Ružičić. “Živimo u izazovnom vremenu, u svakom smislu. Digitalizacija nam je takođe donela nove izazove i nove promene na koje treba da se adaptiramo. Na primer, naše bake nisu razmišljale ni o tome koliko dugo dete može da koristi internet i da li i kada mu treba dati telefon. Takođe, brojne stvari se poljuljaju kada beba dođe na svet, nekada čak i partnerski odnos. To su neke nove stvari na koje nismo pripremljeni. Niko nas nije pripremao na to šta znači biti roditelj i kako biti roditelj kada dođe iz porodilišta. Niko nas nije učio kako treba da u tom izazovnom periodu živimo sa platom od 1000 dinara.” Jasmina Mihnjak smatra da i država, nažalost, otežava već ionako nezavidnu poziciju roditelja. “Roditelji nemaju osećaj da država stoji iza njih. Mi smo radili brojne akcije na tu temu. Trudili smo se da se što jače čuje taj glas roditelja. Međutim, nekako se činilo da sve leti kroz vazduh i da nemamo tu partnersku ruku. Mislim da nismo ni svesni koliko je ovaj sistem loš i koliko ne funkcioniše dok ne postanemo roditelji. Onog trenutka kada budemo u drugom stanju, izaberemo ginekologa, pa ustanovimo da ih nema dovoljno, ili kada sedimo u čekaonicama satima i ustanovimo da ipak nema vremena za nas... Onda ipak odemo privatno da vodimo trudnoću, ali privatni lekar ne može da dâ uput za porodilište. Onda dođemo u situaciju da varamo državu, na taj način što odemo kod ginekologa i tražimo od njega da nam lupi pečat iako nas mož-

da nikada nije video pre toga. Znači, od prvog koraka imamo priliku da vidimo koliko je sistem truo i koliko nam ne daje podršku, nego nas čak i sapliće”, navodi Mihnjak.

“Iskreno, nisam siguran da li je sada teže ili je nekada bilo teže. Složio bih se sa onim što je rekla Jovana da svaka generacija misli da je njoj najteže”, započinje priču Miša Stojilković. “Rekao bih da je danas psihološki teško biti roditelj, ali je svakako nekada bilo fizički mnogo teže. Nekada je smrtnost dece bila znatno veća. Dakle, roditelji su gledali i doživljavali da im deca umiru na rukama. Danas, na svu sreću, toga ima jako malo. S druge strane, čini mi se da su nekada roditelji imali mnogo više vremena da budu sa decom i da deca budu uz njih, jer je većina stanovništva živela na selu. Shodno tome, deca su maltene od jutra do mraka bila uz svoje roditelje, doduše, morali su da rade sa njima i uz njih. Takođe, nekada je bilo mnogo teže lečiti se i izlečiti se. Žene najčešće nisu imale stalno zaposlenje pa su mogle mnogo više da budu uz decu. Sada imaju posao i pritisak da se na isti vrate što pre. Sve u svemu, čini mi se da je jako teško porediti da li je teže bilo nekada ili je teže sada. Mi sada gledamo stvari iz svoje perspektive i apsolutno stoji sve što su navele i Tatjana, i Jovana i Jasmina. Ali, dok sam ih slušao, pitao sam se da li smo mi ipak preopterećeni ovim temama. Evo, već naši roditelji, a svakako naše babe i dede, mnogo su manje bili opterećeni svim ovim temama. To s jedne strane pokazuje i napredak civilizacije; jer, ranije nije bilo vremena da se priča o tome da li deca jedu organsku kinou i da li imaju jednu, dve ili tri vannastavne aktivnosti i u kojoj će igraonici i sa kojom tortom proslaviti rođendan”, navodi Stojilković. On smatra da ranije nije bilo ovakvih situacija, ali i da je današnje vreme, s druge strane, toliko ubrzano da roditelji ne stižu ni da se bave sobom, a kamoli svojom decom kako bi trebalo. “Imamo gomilu informacija na koje možemo da se oslonimo i koje nam mogu pomoći u roditeljstvu. Imamo

i informacije koje mogu da nam odmognu. Tako da je sve to jako zapleteno”, zaključuje Stojiljković.

“Zaista je zanimljivo to kada kažemo da nemamo vremena. To se vrlo često čuje, ali mislim da je to vrlo često i izgovor”, nadovezala se Tatjana Macura. Smatra da bi trebalo da svi ljudi, pa i roditelji, danas imaju više vremena, jer ne moraju da obavljaju svakodnevne fizičke poslove, ali u većini situacija to i nije baš slučaj. “Čela ta tehnologija je trebalo da nam omogući dodatno slobodno vreme koje bismo provodili sa decom, ali to ipak nije tako. Mislim da se poremećaj pažnje desio svima nama, a ne samo deci koja su izložena društvenim mrežama i različitim pojavama koje smanjuju pažnju. To se dešava i roditeljima. I onda često roditelji imaju izgovor da nemaju vremena, a u stvari je u pitanju nedostatak pažnje. To je kombinacija koja deluje bezizlazno, ali čini mi se da nije. Ipak, koliko nas god ovo ‘novo vreme’ plaši i stvara nove izazove, neophodno je da ga posmatramo kao izazov u kojem mi neke stvari možemo da iskoristimo. Na primer, činjenicu da imamo mašinu za veš pa ne moramo da peremo stvari u potoku. Ali i da budemo svesni opasnosti kada nam se dešava poremećaj pažnje i nedostatak strpljenja. Ja nisam sigurna da je vreme problem, jer su i naši roditelji radili po osam sati dnevno kao i mi. Možda se radno vreme pomerilo jer se danas radi od devet do pet. Ipak, meni se čini da mi ne radimo više nego što su oni nekada radili”, istakla je Macura.

“Ipak je neko toj deci morao da kaže telefon. Mi vrlo rano dajemo deci telefon”, nadovezala se Jasmina Mihnjak. “I ne bi to bilo problem kada bismo se više potrudili da objasnimo detetu šta sve korisno može da radi na telefonu, nego je problem što mi na taj način smirujemo decu. I to je prvi korak nepažnje gde kažemo: ‘Mama mora nešto da obavi, evo ti telefon, igranj igranicu.’ S druge strane, nadovezala bih se i na ono što je Tanja rekla, da su nekada naši roditelji radili po osam sati dnevno. Mi bi tre-

■ **“Svačije je pravo da odluči da li želi da ima decu i, ako želi, koliko želi dece da ima. Prava podrška treba deci koja su već rođena, kao i aktuelnim trudnicama. Takođe, podrška se mora pružiti i parovima koji se bore sa sterilitetom” – Jasmina Mihnjak**

balo da radimo osam sati dnevno, ali ne radimo. Najčešći razlog je taj što većina roditelja radi minimum dva posla. Na primer, kada sam ja završila srednju školu i zaposlila se u dečjoj bolnici, kada bih završila smenu i došla kući, niko s posla nije mogao da me nađe. Danas, moja koleginića koja radi u istoj toj bolnici, kada dođe kući posle posla dobija poruke od medicinske sestre. Dakle, bukvalno primopredaju dužnosti rade telefonom i mimo radnog vremena. Mi i dalje mislimo na posao, glavom smo u poslu. Odemo da nešto pogledamo na telefon i tu nam iskače gomila nekih notifikacija, što nam odvlači pažnju od dece. Na taj način internet postaje prepreka između nas i dece, umesto da bude nešto što bi trebalo da spaja ljude. Internet bi trebalo da ubrza neke stvari i da nam omogući dodatno vreme u kojem bismo mogli da se posvetimo deci. I mislim, kada je vreme u pitanju, da nije važno koliko vremena provodimo sa decom, već kako to vreme provodimo”, ističe Mihnjak, i zaključuje: “Smatram da se maltene niko od nas ne seća koliko su minuta ili sati roditelji provodili

sa nama, već se sećamo nekih lepih događaja. Mislim da treba tome da se vratimo i da što više takvih momenata obezbedimo našoj deci.”

U LAGUMIMA INSTITUCIJA

Odgovarajući na konstataciju Biljane Vasić da je ministarka Đukić-Dejanović najavila izmenu Zakona o finansijskoj podršci porodicama sa decom, Mihnjak je dalje istakla da portal “Bebac” postoji deset godina, a da nikad nije imao slabiju saradnju sa državnim organima nego danas. “To što radi njihova radna grupa, za nas roditelje može da znači da oni ne rade ništa osim što daju lažna obećanja. Dok oni to pričaju, neke majke su ostale bez plate, ili sa platom od 1000 dinara mesečno”, zaključuje ona.

“Sve u vezi sa Zakonom o finansijskoj podršci porodicama sa decom, od dana podnošenja u skupštinsku proceduru do danas, ostala je misterija kako je napisan, kao i na osnovu čega su usledile prve izmene tog zakona”, nadovezuje se Tatjana Macura i pojašnjava: “Dakle, s jedne strane država, koja je prilično neiskre-

- “Naše društvo mora da se menja. Pogledajte reklame. U njima je najčešće mama ta koja peče nešto u rerni, a tata taj koji dolazi s posla i svi mu trče u susret. Imamo i situaciju da se raznežimo kada vidimo tatu da gura kolica sa bebom. Takođe, mislim da je važno da tata ne ‘pomaže’ u odgoju deteta, već da učestvuje, jer to je i njegovo dete” – Jovana Ružičić**

na, iskoristila je određene delove tog zakona, koji nesporno jesu dobri, za marketing. Država je tu sebe ispromovisala kako podržava roditeljstvo i brine se za demografsku sliku Srbije. Međutim, ekonomska situacija roditelja i budućih roditelja je ovim zakonom direktno ugrožena. Nije mi neobično da je ministarka najavila izmene tog zakona, međutim, te izmene ne dolaze u skupštinsku proceduru i prava je misterija šta uopšte radi i kakve je zaključke donela ta radna grupa. Interesantno je da je na samom početku rada radne grupe ministarka izašla u javnost i rekla kakve izmene zakona očekuje. Tako da se plašim da, kada konačno budemo videli taj izveštaj radne grupe, on će biti verovatno identičan onome što je bilo najavljavano od samog početka. To će rešiti problem malom broju žena koje su ovim zakonom manje ugrožene. Veći problem će ostati na strani onih žena koje su najviše ugrožene ovim zakonom i koje su najbrojnije danas u Srbiji, i

taj problem je mnogo dublji od same primene ovog zakona. Najviše su pogođene žene koje rade na crnom ili sivom tržištu rada ili koje volontiraju u državnim firmama. To je ogroman broj žena. Naša inicijativa se zalaže da sve žene primaju naknadu koja bi bila bar u visini republičkog minimalca. Dakle, to i dalje nije dostojanstveno primanje, ali je makar veće od onih 1000 dinara mesečno. Moj opšti utisak o Zakonu o finansijskoj podršci porodicama sa decom, kao i nekim drugim zakonima za koje smo čuli da će uskoro ući u skupštinsku proceduru, a koji su povezani sa ovim zakonom, jeste taj da država ide ka tome da što je moguće više smanji socijalna izdvajanja. U suštini, jedini obračun sa mafijom koju država stalno pominje jeste obračun sa ‘roditeljskom mafijom’ i sa ljudima koji imaju pravo na neko socijalno davanje. Smatram da rešenje postoji, ali da država ne želi time da se bavi, i tu ne mislim samo na Ministarstvo za rad nego na celu vladu.” Istakla je i

da ministarka Đukić-Dejanović nekada prosto ispadne žrtva jer većina ovih problema uopšte nije u domenu njenog ministarstva, a ona je izložena javnosti.”

Jovana Ružičić se slaže sa Macurom: “Mislim da će po ovom novom zakonu loše proći većina žena koje su se skoro porodile ili koje su trenutno trudne i da će opet biti ‘puj pike, ne važi’. Ja nemam poverenja u radnu grupu koja je angažovana da se prate efekti, jer sam bila članica radne grupe koja je izrađivala Zakon o finansijskoj podršci porodicama sa decom i ono što je izašlo iz te radne grupe zapravo nije ovaj zakon koji mi danas imamo. Zakon koji je proistekao iz rada te radne grupe bio je dosta pristojan. Nekoliko nas iz nevladinog sektora se saglasilo da je zakon u principu dobar. Nažalost, taj zakon je od radne grupe do primene ispao nešto što nas je sve iznenadilo. U primeni se našao totalno prome-njen akt. Samim tim, nemam vere u ceo sistem. I ove nove preporuke koje je donela ova radna grupa su dobre, ali ne znam da li će se one na kraju naći u zakonu.” Ružičić je istakla da je loše što je osoba koja donosi sve odluke u ovoj zemlji iskoristila neke odredbe predmetnog zakona za ličnu promociju na konferenciji za medije. Pojašnjava da nema poverenja da će ovaj zakon biti dobar u primeni.

“Mislim da su roditelji apsolutno izgubili poverenje u državu, a što se tiče Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom, jasno se vidi iz cele priče da roditelji nisu bili u fokusu”, odgovara Jasmína Mihnjak na pitanje da li roditelji imaju poverenja u državu. “Krenulo se od gorućeg problema, koji je trebalo da se reši, a potom se ispostavilo da je u fokusu bio budžet, i došlo se do toga kako sprečiti trudnice da prevare državu. Tu se jasno vidi kakav stav država ima prema roditeljstvu. Ulaganje u roditeljstvo je najbolja investicija svake države. Tu vidimo da oni uopšte ne razmišljaju unapred. Na primer, ako se trudnica tek zaposlila, mi treba da je potpuno podržimo u tome. Država treba da radi na tome da za-

pošljava trudnice. Zašto? Zato što je svaka zaposlena žena koja će sutradan biti majka bolja od nezaposlene. Kada mi pričamo o ovom zakonu, stalno pričamo o socijalnim danjima. Ona svakako treba da postoje, ali bismo voleli da bar krenemo jednim korakom ka tome da se više ne bavimo blatom od socijalnih slučajeva i da ne stvaramo nove socijalne slučajeve. Mislim da treba da pričamo o tome kako da stvorimo bolju budućnost za našu decu. Kako da im stvorimo bolje školstvo, kako da ih bolje usmerimo. Zašto se smanjuje plata ženi koja radi dvanaest meseci? Za to apsolutno ne postoji nikakvo objašnjenje. Dakle, ako žena radi dvanaest meseci, ona će, po ovom zakonu, imati daleko manju platu nego što je imala pre nego što je otišla na porodiljsko bolovanje. Ista stvar se tiče žena koje imaju visoka primanja. Njima apsolutno ne bi smelo da se uzima plata. Takođe, za trudničko bolovanje ne važe ista pravila kao za 'obično bolovanje'. Tako da gotovo u celom sistemu vidite raspad i vidite da nema ko da vas podrži", ističe Mihnjak. "A čemu treba da služi država ako ne za takvu podršku?", pita se ona.

Jovana Ružičić se nadovezuje: "Čini mi se da je ovde zapravo najveća razlika u roditeljstvu nekada i sada. Ja imam trideset osam godina. U vreme kada sam išla u osnovnu i srednju školu, malo ko je iz moje generacije razmišljao o tome da ode u inostranstvo, bez obzira što smo odrastali devedesetih. Nažalost, čini mi se da je jedna od primarnih stvari o kojima roditelji danas razmišljaju preporuka fakulteta deci koja će im omogućiti odlazak i rad u inostranstvu. Mene to boli na mnogo nivoa. Ja sam majka dvoje male dece, i ja bih volela da svoju decu usmeravam da ovde ostanu zato što je ovde dobro. A ukoliko se odluče da odu, da u nekom trenutku treba da se vrate, kao što sam se i ja vratila. Ja sam jedanaest godina živela u Americi, a pored toga što sam živela tamo, ja sam četvrta generacija u svojoj porodici koja je završavala studije u inostranstvu i koja se vraćala u Srbiju. Tako da se nadam da će moja deca jednog dana poželeti da odu, ali i da se vrate. Mislim da i naš stav, stav građana, prema Srbiji treba da se promeni. Jako me boli što je devedeset procenata mladih u nekom istraživanju izjavilo da bi volelo da ode iz ove zemlje. Neće oni svi otići, to

nije sporno. Ali osoba koja od mladosti želi da ode iz ove zemlje, verovatno neće uraditi ništa da bi se ta zemlja promenila." Ona smatra da je građanima Srbije potrebna vera da je moguće promeniti stvari u državi. "Tako i sve ovo što mi kao žene imamo danas, naše pretkinje su se izborile za to. Ni porodiljsko odsustvo ni osmočasovno radno vreme nam nije dato nego je sve to osvojeno. Mislim da je tu i naša odgovornost jer će država biti onakva kakvom je mi načinimo. Više bih volela da vidim kod roditelja koji nemaju poverenja u sistem da se bore da promene taj sistem, a ne da odustanu od borbe", zaključuje Jovana Ružičić.

Tatjana Macura se slaže sa Jovanom Ružičić: "U pravu je kada kaže da roditelji od početka maltene rade na tome da deca što pre odu odavde i ne motivišu ih da se bore da se ovaj sistem menja. Tome jeste doprinela situacija od devedesetih pa do danas, pre svega zato što su izneverena neka očekivanja. Problem je i u tome što nam je standard jako malo porastao od devedesetih pa do danas, a granice su se u potpunosti otvorile. I onda kada imamo priliku da vidimo kako je u inostranstvu, a kako je kod nas,

možda ćemo ipak posavetovati decu da bi bilo bolje da odu zarad njihove budućnosti. Što se tiče države, država nema nikakav interes da se ovim bavi. Demografska situacija je takva da imamo veliki broj ljudi koji su stariji od šezdeset pet godina života, čija su deca mahom u inostranstvu. Tako da, čitava priča o populacionoj politici kako nas ima malo, i kako neće imati ko da radi za dvadeset godina, ipak nije istinita.” Macura ističe da novac većine ljudi koji žive u inostranstvu ipak na neki način dolazi do Srbije, i smatra da se na toj populacionoj politici ne radi na onaj način na koji bi trebalo da se radi.

“Nisu u pitanju samo roditelji. Mislim da većina građana Srbije nema poverenja u državu”, ističe Miša Stojiljković i dodaje da smatra da je to ogroman problem u 21. veku. “Čini mi se da su u drugoj polovini dvadesetog veka ljudi imali poverenja u državu i da je država delovala i spolja i iznutra mnogo jače, i stoga su ljudi verovali u sistem. Mislim da mi sada nemamo sistem i shodno tome – nemamo u šta da verujemo. Pa tako i roditelji nemaju poverenja u državu. Ja evo deset godina, od kada sam prvi put postao otac, konstantno razmišljam sa kojom porukom treba da vaspitavam decu. Jer, jedno je to što mi pričamo, a drugo je kako se ponašamo i šta radimo, i deca to vide. Mislim da je državi i te kako u interesu da vodi ozbiljnu populacionu po-

litiku, jer ako je ne bude vodila, mislim da neće imati ko da puni penzionirani fond i neće imati ko da se brine o nama kada ostarimo. Ali, nažalost, po svemu što imamo priliku da vidimo, izgleda da se niko ne bavi time na sistemski način već se to radi sporadično kada neko proceni da će mu to doneti neke poene. Mislim da nama ovde nedostaje kontinuirani rad, kako u oblasti roditeljstva tako i u ostalim sferama života. Takođe, nedostaje nam svest o tome da će i posle nas ostati neko da živi ovde. Nedostaje nam i kontinuitet u vlasti u smislu da na svakih desetak godina kada se desi promena vlasti, ta nova vlast neće imati potrebu da kaže: “E, sve ovo što je bilo do sada, ne valja, sad ćemo mi od početka.” Jedan od najboljih primera za to je Finska i njen sistem obrazovanja, koji je najbolji u Evropi i jedan od najboljih u svetu. Ali, oni do toga nisu došli preko noći, nego su to počeli da rade od šezdeset i neke godine. Od tada do danas, promenilo se možda i preko deset garnitura vlasti, ali se na tom obrazovnom sistemu radi kontinuirano. Zato su danas tu gde su”, pojašnjava Stojiljković. Zaključuje da je Srbiji danas potreban sistem u koji će potom građani imati poverenja. “Mislim da smo sistem imali do samog kraja osamdesetih godina. Od devedesetih je počelo urušavanje sistema što se, nažalost, nastavilo do danas. Mislili smo da ćemo u nekom trenutku podvu-

ći crtu i reći: ‘Ajde sada da idemo da zidamo kuću’, ali izgleda da je i dalje mnogo više rušimo nego što je zidamo”, navodi on.

Jovana Ružičić se slaže i dodaje da su Srbiji potrebni i novi ljudi u politici koji bi gradili taj novi sistem. “S te strane me i Tatjana Macura jako ohrabruje i hvala joj na tome. Mi imamo političare koji nisu najbolji. Nažalost, napredovanje u politici ne ide po znanju i sposobnostima nego po odanosti. Nažalost, u skoro svim strankama imamo situaciju da jedan čovek donosi odluke, a svi drugi se dokazuju njemu po tome koliko su mu odani. Na taj način zemlja neće napredovati. Trebaju nam ljudi koji žele da menjaju stvari u politici, a ne oni koji dobro prave sendviče”, navodi ona.

Jasmina Mihnjak se nadovezuje: “Smatram da je važno da u sistemu ne zavisi sve od politike, nego da se moć spušta na niže nivoe. Mislim da nam tek dolaze generacije koje neće želiti da znaju ko je njihov predsednik i ko je u kojoj stranci, one žele sistem koji funkcioniše. Žele stručne ljude na važnim mestima, a ne da imamo polunovinare, polulekare, polumedicinske sestre. Sve je nešto nekvalifikovano, preko neke stranke. I to nikako ne može biti sistem”, zaključuje Mihnjak. Smatra da sistem treba graditi nezavisno od toga ko je na vlasti i da je to jedini put koji može da Srbiji obezbedi potreban kontinuitet.

PSIHOLOŠKA CENA RODITELJSTVA

Na pitanje koliko je visoka psihološka cena roditeljstva u Srbiji, Jovana Ružičić odgovara: “Roditelji najčešće teško podnose sve izazove koje moderno roditeljstvo nosi. Mi smo se u više navrata bavili i pravnim aspektom materinstva. Već sedam godina pružamo besplatne pravne savete mamama na temu Zakona o radu, i vidim da se nekad u budućnosti Centar za mame više bavi ovom temom. Trenutno radim na programu koji će se zvati ‘Kompanija, prijatelj porodice’, unutar koga ćemo

dodeljivati bedževe kompanijama koje zadovoljavaju određene uslove. Zbog toga što je porodica šira od mame, odlučili smo se da ovaj program šire postavimo. Svuda u svetu kompanije prepoznaju da su zadovoljni zaposleni ono što zapravo fali i ono što je glavna snaga kompanije. Kod nas, nažalost, na mnogim nivoima još uvek vlada ona matrica: 'Ne možeš ti mene malo da platiš, koliko ja mogu malo da radim.' Mislim da, što se rada i roditeljstva tiče, imam mnoge prijatelje koji su privatnici i koji se žale da ne mogu da dođu do kvalitetnog kadra", pojašnjava Ružičić. Smatra da će manjak kvalitetnog kadra postajati sve veći problem za Srbiju, jer su mnogi kvalitetni ljudi otišli u inostranstvo. "Mislim da nam treba promena u razmišljanju kako se odnositi prema roditeljstvu i radu zajedno. Nadam se da će ovaj naš program upravo raditi na tome", zaključuje ona.

"Nažalost, vrlo često se može čuti da neka žena ima veliki haos u glavi kada se vrati sa porodijskog odsustva na posao", dodaje Jasmina Mihnjak. "Brine jer treba da ostavi dete kod kuće; brine se da li će da dobi je vrtić ili neće. I onda se vrati na posao gde je najčešće sačekava osuđivački stav da će ta žena sad namerno izbegavati radne obaveze i da se neće brzo uhodati u stari ritam. Takvu svest mi moramo da menjamo. Roditelji su mnogo bolji radnici od onoga kakvi su bili pre. Dete ih tome uč", pojašnjava Mihnjak. Ističe i da iz svog ličnog iskustva, kao i iz iskustava drugih majki sa kojima saraduje, vidi ozbiljne pozitivne promene u radu posle povratka sa porodijskog odsustva.

Miša Stojiljković smatra da ne postoji dovoljna svest o tome da su nam roditelji kao radna snaga vrlo potrebni. "Iskustva zemalja gde je drugačija roditeljska politika pokazuju upravo to. Ja sam došao do primera da muškarci, očevi, koji koriste 'porodijsko' odsustvo, ali u dužem periodu nego što to predviđa naš trenutni zakon, kada se vrate na posao pokazuju se mnogo odgovorniji i efi-

■ **"Moram da kažem da je u našem društvu i dalje strahovit pritisak na žene koje žele da se ostvare kao majke i da je na njima veliki pritisak da budu savršene majke, što je jako teško. To se može predupređiti osnaživanjem supruga da više učestvuje u podizanju deteta i da pruža što veću podršku" – Tatjana Macura**

kasniji. Mislim da bi kod nas trebalo da se otvori debata o tome da se svi zajedno edukujemo i shvatimo koliko je to dobro. Jer, roditeljstvo oplemeni čoveka. Ti si onda bolji član društva. Više doprinosiš svojoj zajednici na više nivoa", navodi on.

"Mi kao društvo, nažalost, zagovaramo tu priču da ako si roditelj treba da radiš manje. Imali smo i neke predloge da, na primer, majka sa troje dece ide u penziju. Ja mislim da majka sa troje dece nikako ne bi trebalo da ide u penziju nego bi trebalo da ide da radi. Jer, najteži 'posao' na svetu je biti roditelj, posebno kada imate više od jednog deteta", nadovezuje se Jasmina Mihnjak. Ističe i da je u toj situaciji i za mamu bitno, kao i za decu, da se oseti da je mama dobra i u drugim životnim ulogama. Dodaje da se majkama treba pružiti veća podrška i da im se pomogne pri potencijalnom zaposlenju.

Tatjana Macura se ne slaže sa Stojiljkovićevom konstatacijom da su ljudi koji imaju decu najbolji činoci našeg društva. "Ovo govorim iz ugla

poslodavca. Ja sam neko ko ima privatnu firmu i zapošljava ljude. Najčešće zapošljava žene zbog prirode posla i one sve koriste trudničko i porodijsko odsustvo. Svakako ne bih pravila razliku između radnika koji imaju decu u odnosu na one koji nemaju. Roditeljski posao je svakako najodgovorniji, ali mislim da je to delom i zbog toga što su ljudi često u situaciji da se na svojim radnim mestima ponašaju neodgovorno, što u slučaju roditeljstva, osim u nekim ekstremnim situacijama, nije slučaj. Ali, svakako mislim da treba osnažiti i podržati poslodavce da zapošljavaju roditelje. Tu mislim da bi država trebalo da izađe u susret poslodavcima i da im pomogne, na primer, gradnjom vrtića u sklopu poslovne zgrade ili u blizini neke velike firme", navodi Macura. Ističe i da finansijski aspekt nije jedini koji je važan. "Na primer, bilo bi lepo da roditelji imaju jednu brigu manje što se tiče vrtića i da znaju da će svakako biti mesta za njihovo dete, što sada nije slučaj", zaključuje ona.

“Zanimljivo je da kada kažem ljudima da se bavim temom očinstva, prva asocijacija im bude samohrano roditeljstvo”, odgovara Miša Stojiljković na pitanje o izazovima sa kojima se očinstvo sreće u modernom dobu. “Moja ideja je zapravo bila da malo više rasvetlimo ulogu oca u podizanju deteta i ulogu muškarca u porodici i da pričamo o tome šta znači biti muškarac u dvadeset prvom veku. Mislim da svako ko podiže dete sam, treba da ima svaku moguću podršku”, pojašnjava on.

Jasmina Mihnjak navodi da je zbog širokog spektra različitih životnih situacija izuzetno teško smestiti samohrane porodice u pravne norme. Ističe i da je izuzetno važno pričati o položaju i značaju koji ima otac kod odrastanja deteta. “Kada pričamo o samohranim roditeljima, većina njih su majke, jer kada dođe do razvoda, dete u najvećem broju slučajeva dobije majka. Nažalost, u većini situacija očinstvo se onda svede na alimentaciju, što svakako ne bi trebalo da bude tako”, zaključuje Mihnjak.

Na pitanje da li danas očevi aktivnije učestvuju u roditeljstvu nego ranije, Jasmina Mihnjak odgovara: “Iz našeg iskustva mogu da kažem da se tate sve više uključuju u roditeljstvo i jako mi je drago zbog toga. To vidimo i u školama za trudnice gde oni vrlo rado dolaze. Jedan od naših prvih projekata je bio ‘Partnerska priprema za porođaj i roditeljstvo’, gde smo imali veliki broj tata-polaznika koji su želeli da nauče razne stvari oko podizanja deteta, počevši od presvlačenja i kupanja.” Dalje navodi da je to jako važno i da je potrebno da celokupno društvo osnaži tate i stavi im do znanja da je to dobro, kako bi im pomoglo da se što više uključe u proces odgajanja deteta.

BITI OTAC U 21. VEKU

Miša Stojiljković dodaje da je u celom svetu trend da se očevi aktivnije uključuju u roditeljstvu. “Nema to veze samo sa Srbijom. Čini mi se da je ta svest počela da se menja sa generacijom milenijalaca. To su ljudi koji

sada imaju tridesetak godina. Mislim da je kod muškaraca tih godina totalno drugačija samopercepcija. U smislu da su spremni i da im je potpuno normalno da će biti uključeni u roditeljstvo pored svoje partnerke. Tu stalno citiram Dragana Stanojevića, sociologa, koji je u svom doktorskom radu obradio tu temu. Možda stotinama godinama unazad postojao je jasan obrazac. Muškarac je svoj identitet gradio kroz dve stvari: posao i porodicu. Bilo je bitno da obezbedi hranu za svoje i bilo je bitno čime se bavi. U poslednjih nekoliko decenija ti temelji su se zaljuljali zato što se mnogo lakše gubi posao, a i mnogo lakše se ljudi razvode. Otuda je muškarcima danas mnogo bitnije da se ostvare u ulozi oca”, pojašnjava on. Ističe i da je jako važno što sada imamo priliku da vidimo očeve koji su posvećeni svojoj deci. “Mislim da se globalno ta slika menja, i muškarci su globalno nezadovoljni što imaju jako malo vremena za porodicu”, završava on.

Jovana Ružičić smatra da situacija jeste bolja u odnosu na pre dvadeset i pedeset godina, ali da je pred Srbijom veliki posao kako bi stvorila zdrav sistem. “Tu i naše društvo mora da se menja. Pogledajte reklame. U njima je najčešće mama ta koja peče nešto u rerni, a tata taj koji dolazi s posla i svi njemu trče u susret. Imamo i situaciju da se raznežimo kada vidimo tatu da gura kolica sa bebom. Takođe, mislim da je važno naglasiti da tata ne ‘pomaže’ u odgoju deteta, već učestvuje, jer to je i njegovo dete”, navodi ona.

Tatjana Macura se slaže da očevi danas mnogo više doprinose u vaspitanju i odgajanju deteta i smatra da je to jako važno. “Mislim da tu imamo dosta da zahvalimo modernim tehnologijama pomoću kojih smo imali priliku da vidimo kako se to u svetu odvija. Moram da kažem da je u našem društvu i dalje strahovit pritisak na žene koje žele da se ostvare kao majke i da je na njima veliki pritisak da budu savršene majke, što je jako teško. To se može preduprediti osnaživanjem supruga da više učestvuje u podizanju deteta i da pruža što veću

podršku. Takođe, moramo osnažiti sadašnje mame da u vaspitanju svojih sinova ukažu njima da je važno da oni ravnopravno učestvuju u podizanju svoje dece”, nastavlja ona. Smatra da se na ovaj način mogu stvoriti bolji uslovi za nove generacije.

Jasmina Mihnjak se nadovezuje sa konstatacijom da kada dođe beba na svet, promeni se apsolutno sve. “Mi smo skoro uvek bili u potpunosti fokusirani na majku i na njene strahove, a negde zanemarili to da su i očevi jednako uplašeni. Važna je međusobna podrška među partnerima, da jedan drugom kažu: ‘Ti to možeš, ti si dobra mama, ili dobar tata!’ Moram da kažem i da u inostranstvu muževi idu sa ženama na porođaj i mislim da mi treba da napravimo takvu atmosferu u društvu da to bude normalno. Tada će i naše tate ići na porođaj”, ističe ona.

“Mislim da tu ne treba nikoga prisiljavati. Postoje ljudi koji ne žele da budu roditelji. Njih ima nekih deset posto svetske populacije”, odgovara Miša Stojiljković na pitanje o kampanji koju je vodila država proteklih meseci, a koja je imala za cilj povećanje nataliteta. “Dakle, oni koji nisu roditelji zato što ne žele. Tako ne treba ni terati očeve da budu u porođajnoj sali dok im se supruge porađaju, ako ne žele. Mislim da treba naći balans i ove priče ne napraviti kao da je neko pridikovanje. Proces promena teče i treba ga pustiti da teče. Ne treba praviti dodatani pritisak ni muškarcima ni ženama”, ističe Stojiljković.

Tatjana Macura ističe da je lice merno od države da vodi takvu kampanju, dok nije rešila krucijalne stvari. “Ne možete slati poruku ‘rađaj, ne odgađaj’, a ona nema u novčaniku para da ne odgađa. To je bežanje države od odgovornosti i mislim da se takve poruke koriste isključivo u svrhu marketinga”, pojašnjava ona.

Jasmina Mihnjak smatra da priča o natalitetu ne treba da se svodi na bebe koje tek treba da se rode. “Svačije je pravo da odluči da li želi da ima decu i, ako želi, koliko želi dece da ima. Prava podrška treba deci koja su već rođena,

■ **“Nekada je smrtnost dece bila znatno veća. Dakle, roditelji su gledali i doživljavali da im deca umiru na rukama. Danas, na svu sreću, toga ima jako malo. S druge strane, čini mi se da su nekada roditelji imali mnogo više vremena da budu sa decom i da deca budu uz njih” – Miša Stojiljković**

kao i aktuelnim trudnicama. Takođe, podrška se mora pružiti i parovima koji se bore sa sterilitetom. Takođe, imamo puno beba za koje nema mesta u vrtićima. Mislim da je promašen koncept cele priče i država je uvredila naše žene. Mi ne tražimo crkavicu već tražimo svoja prava”, nastavlja ona i dodaje: “Želimo da imamo državu i da se u njoj osećamo sigurno.”

Jovana Ružičić ističe da je u Srbiji, nažalost, fokus često na pogrešnim stvarima. “Često mi se dešavalo da me mediji pitaju: ‘Šta treba da uradimo kako bi se vratili naši stručnjaci?’ Mislim da mi ne treba da se bavimo time, kao što ne treba da se bavimo ni natalitetom. Treba da se bavimo time šta treba da uradimo da jedan Nemač poželji da živi u Srbiji. Uloga države nije da tera žene da rađaju, već je njena uloga da napravi sistem u kojem bi neko sa strane pozeleo da dođe da živi u Srbiji jer je u Srbiji dobro”, ističe ona.

FIZIČKO KAŽNJAVANJE ILI IPAK NE

“Pitanje da li treba zabraniti fizičko kažnjavanje dece je dosta važ-

no. Ja sam apsolutno za to da treba pričati o tome zašto nije dobro tući decu”, odgovara Miša Stojiljković na pitanje šta misli o Zakonu o zabrani fizičkog kažnjavanja dece. “Ali, da li to treba regulisati zakonom, nisam siguran upravo zbog posledica koje dolaze. Što se ovog zakona tiče, bitno je reći da i ta sankcija neće biti takva da će se oduzeti dete roditelju koji lupi dete po guzi. To se odnosi na slučajeve teškog premlaćivanja dece. Mislim da nije dobro tući decu uopšte. Deca koja se vaspitavaju batinanjem imaju manji nivo samopouzdanja, usvoje to kao način ponašanja i često to primenjuju dalje. To je interesantno jer deca danas dobijaju neuporedivo manje batina nego pre trideset ili četrdeset godina”, pojašnjava on. Smatra da su tada batinne maltene bile deo obrasca vaspitavanja deteta, što danas apsolutno nije slučaj.

“Kada bi se pogledala reakcija javnosti, stekao bi se utisak da većina ljudi tuče decu, a to nije tako. Mislim ipak da taj strah potiče od onoga o čemu maltene sve vreme pričamo, a to je nepoverenje u sistem”, nado-

vezuje se Jasmina Mihnjak. Ona ističe da je sporno kod ovog zakona to što nije adekvatno obrazložen javnosti. “Roditelji se plaše da će sada neko da im uzme decu. Odmah razmišljaju o potencijalnim zloupotrebama. Ja sam ubeđena da roditelji nikad ne bi tukli decu da znaju u tom trenutku šta drugo mogu da urade. Treba puno raditi na tome da mi, roditelji, gradimo sebe, kako bismo imali više strpljenja prema deci”, zaključuje ona.

Tatjana Macura se slaže sa konstatacijom da je sa protekom vremena opao i broj roditelja koji fizički kažnjavaju decu. Mislim da država mora da radi na edukaciji roditelja u nameri da ih nauči da nikada ne treba da tuku decu. Nažalost, nemamo dovoljno edukativnog sadržaja na TV kanalima.

Roditelji stoga nemaju informaciju kako da postupe u datoj situaciji. Takođe, država treba da osnaži roditelje da potraže pomoć ukoliko ne znaju da reše neki problem koji se javio pri vaspitanju i podizanju deteta. Nisam nikako za potencijalnu meru oduzimanja deteta. Država tu mora da ima adekvatan odgovor kao i kod bolesti zavisnosti”, nastavlja ona i zaključuje: “Dakle, mora se pomoći tim porodicama da prevaziđu problem.”

Miša Stojiljković se osvrnuo i na skorašnji primer gde je, nažalost, učitelj ošamario učenicu. “To je veliki problem. Ali ako imamo ovoliko mnogo nasilja u društvu, neće nam vredeti ovi zakoni. S druge strane, možda je bolje i doneti zakone pa će se oni primenjivati u punom kapacitetu kad uslovi u društvu to dozvole.

Generalno se mora smanjivati nivo nasilja u društvu i treba raditi na tome da se smanji percepcija da je nasilje jedini način rešavanja problema. Mnogo je situacija u kojima nasilnim metodama pokušavamo da rešimo problem”, navodi on. Zaključuje da društvo rešenje za probleme mora tražiti kroz razgovor i debate, a ne nasiljem.

MARKO PANTIĆ

INSTITUCIJE

Sistemska nevidljivost roditelja teško obolele dece

Nakon šest godina Skupština Republike Srbije je 3. aprila ove godine usvojila predloge za izmenu Zakona o zdravstvenom osiguranju što će donekle pomoći roditeljima čija deca pate od teških oboljenja

Putanja kojom su roditelji teško obolele dece krenuli pre šest godina nije ih dovela do cilja. S obzirom na to da postoji još problema kao što je sporni Zakon o finansijskoj podršci porodicama sa decom, prevaziđena je samo jedna prepreka

Nije nepoznato da je sistem u Srbiji gluv za one kojima je najviše potreban, što se posebno odnosi na roditelje, a još posebnije na majke. Ako na stranu stavimo probleme koje sistem stvara porodiljama i novopostalim majkama, preostaje nam ne tako vidljiv problem roditelja teško obolele dece. Kao da se nalazi u nekom tamnom polju, ovim se problemom niko ozbiljnije ne bavi još od vremena Slobodana Miloševića. Zamarnujuć ovaj problem i ne nalazeći mu rešenje, sistem doslovno opovrgava svako svoje delanje u smeru ostvarivanja populacionih politika i u smeru "usklađivanja rada i ro-

diteljstva", omiljene floskule Slavice Đukić-Dejanović. Tome najskorije svedoče i problemi sa usvajanjem izmena i dopuna Zakona o zdravstvenom osiguranju.

ODBIJANJE

Da problem sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju postoji prvenstveno je uvidelo Udruženje roditelja Nurdor koje je u saradnji sa Advokatskom komorom Srbije 2013. godine podnelo inicijativu za izmenu i dopunu gorepomenutog zakona. Glavni problem sa zakonom je bio taj što je podrazumevao samo četiri meseca bolovanja za roditelje teško obolele dece, te je inicijativa predlagala bolovanje roditelja u celokupnom vremenskom periodu u kom traje lečenje deteta, kao i nadoknadu u sto procentnom iznosu umesto tadašnjih šezdeset pet procenata. Među-

tim, inicijativa je naišla na neprobojni zid i, kako to obično biva, završila se u jednom cikličnom kretanju u kome nije bilo rešenja. U tom kretanju, inicijativa biva i formalno odbijena 2016. godine od strane Vlade opravdavajući njeno odbijanje nedostatkom budžetskih sredstava. Kako je i bilo za očekivati, roditelji su na takvu odluku reagovali burno, te su se obećanja od strane sistema vratila na snagu kako bi utišala buru koja je nastala. Inicijativa tek nakon šest godina formalnih i neformalnih obećanja da će sledeće godine biti usvojena, ulazi u skupštinsku proceduru tek nedavno, 8. januara, a usvojena je 3. aprila ove godine.

U svakom trenutku kada se inicijativa našla na korak do usvajanja, Ministarstvo zdravlja ili pak neko drugo prisvajalo ju je kao svoju, a roditelji su bili okarakterisani kao oni koji su nestrpljivi, što saznajemo u

bijali otkaz. Razlog za to jeste što je Zakon poslodavcima poručivao da je nakon četiri meseca bolovanja roditelja teško obolelog deteta ili roditelja deteta sa invaliditetom opravdano dati mu/joj otkaz. Oni roditelji koji nisu dobili otkaz smatraju da su imali sreće, da su im poslodavci dobri ljudi i da su imali razumevanja za njihovu situaciju, te nisu uradili ono što mogu u skladu sa zakonom. Međutim, država je bila ta koja nije smela da dozvoli da šest godina ovo zavisi od toga da li je neko dobar čovek ili nije. Umesto toga, ona je bila ta koje je bolesnom detetu posle četiri meseca posredno oduzimala novac.

ZAKONSKE ZAVRZLAME

Iako je danas pitanje o iznosu nadoknada i trajanju bolovanja roditelja rešeno, u ovom slučaju ne možemo zanemariti ni činjenicu da Zakon o radu roditelje dece sa invaliditetom i roditelje teško obolele dece ne prepoznaje kao dve različite grupacije, već se i jednima i drugima po ovom zakonu bolovanje određuje pod jednakim uslovima ne uzimajući u obzir da ove dve grupe pre svega imaju različite potrebe, te je neophodno i različito ih posmatrati. O tome da je Zakon o radu diskriminatoran po roditelje teško obolele dece, govori i Ivana Badnjarević, predsednica Nacionalne organizacije za retke bolesti Srbije: "Diskriminacija se ogleda i u odnosu na pravo na rad i to u dva pravca. Prvi je usmeren prema deci, u zavisnosti da li su njihovi roditelji zaposleni i da li na osnovu Zakona o radu ostvaruju pravo na odsustvo sa rada radi posebne nege deteta. Drugi pravac diskriminiše, odnosno uslovljava roditelje da izvrše izbor između prava koja može da ostvari njihovo dete i svog prava na rad. Sa druge strane, postoji i indirektna diskriminacija koja ima značajan uticaj prilikom planiranja porodice. To znači da svaki građanin i građanka Srbije prilikom planiranja porodice moraju razmotriti sve mogućnosti koje im država jednim zakonom pruža, dok ih drugim uslovljava i diskriminiše."

NEPRAVDA ZBOG ZAKONA: Stanislava Pavlović politikom, niti smo ikada imali. Moja stranka jesu Nurdor, roditelji i deca koja su obolela od raka, jedna nažalost velika grupa ljudi ili dece koja se samo bore da u našoj zemlji stvorimo uslove za lečenje i da ne treba da idemo u inostranstvo. To je suština."

Ostaje pitanje šta se tokom ovih šest godina dešavalo u praksi. Ono što je poznato jeste da su nadoknade zarada za prvi mesec bolovanja, od ukupno dozvoljene četiri, isplaćivali poslodavci, a nakon tog perioda, odgovornost prebacivali na Republički fond za zdravstveno osiguranje koji je onda dalje uslovljavao – birokratijom. Kako to obično biva, birokratija je podrazumevala kašnjenje naknada pri čemu su roditelji ostajali bez ikakvih sredstava. Iz tih ali i mnogih drugih razloga, jedan od roditelja, najčešće majka, podnosio je otkaz kako bi brinuo o svom obolelom detetu, a netetki su bili i oni slučajevi kada su do-

Nurdoru. Ministar zdravlja Zlatibor Lončar je još 2016. godine za Televiziju Pink izjavio: "U saradnji sa nacionalnim udruženjem roditelja dece obolele od raka, mi smo krenuli sa inicijativom da se te stvari promene u smislu da više ne postoji vremensko ograničenje, jer, jednostavno, ne možete da ograničite roditelju ako se dete nije izlečilo za četiri meseca, da ne može više da bude sa njim." Podsećanja radi, to je isti ministar koji je prilikom ulaska predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića u sobu teško obolelog deteta izjavio da je neizvesno šta će biti sa bolesnom decom, pa im treba ispuniti želju da vide predsednika. Međutim, ovakvim pitanjima nije mesto u dnevnoj politici, na šta je ukazala i predsednica Nurdora Joland Korora: "Sve se svodi na neku političku konotaciju, a Nurdor je apsolutno apolitičan i apsolutno mi svi u Nurdoru nemamo veze sa

S tim u vezi, još jedan pravni problem koji sputava roditelje da dobiju svoje naknade je mešanje dva prava. Naime, Zakon o zdravstvenoj zaštiti predviđa tuđu negu i pomoć nosiocima prava, što su u ovom slučaju roditelji. Međutim, ukoliko roditelj koristi pravo na odsustvo zbog posebne nege deteta prema Pravilniku o bližim uslovima, postupku i načinu ostvarivanja prava na odsustvo sa rada ili rada sa polovinom punog radnog vremena radi posebne nege deteta koji stupa na snagu prošle godine, onda nema pravo da koristi pravo na tuđu negu. Zbog ovog uslovljavanja dolazi do komplikacija pre svega kod samohranih roditelja i roditelja nižeg socijalnog statusa.

DECA DO 5 GODINA

Konkretnije, ovde nailazimo na probleme sa Zakonom o finansijskoj podršci porodicama sa decom čije su izmene bile usvojene 14. decembra 2017. godine, a on stupio na snagu 1. jula 2018. godine. Inicijativu za izmenu člana 12, stava 7 ovog zakona koji glasi: "Pravo na naknadu zarade, odnosno naknadu plate za vreme odsustva sa rada radi posebne nege deteta ne može se ostvariti za dete za koje je ostvareno pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica" podnose Nacionalna organizacija za retke bolesti Srbije, Mreža organizacija za decu Srbije, Savez udruženja pacijenata Srbije i Udruženje "Hrabriša". Potpisnici ove inicijative su se usaglasili da ova odredba Zakona o finansijskoj podršci porodicama sa decom roditelje dece uzrasta do pet godina sa posebnim i ozbiljnim psihofizičkim smetnjama primorava da izaberu između odsustva sa rada radi posebne nege deteta i prateće naknade koja mu po tom pravu sledi i prava na dodatak za pomoć i negu drugog lica. Osim toga, podnosioci ove inicijative su naglasili da ovakva odredba krši Ustav Republike Srbije i da je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava, Konvencijom o pravima deteta, Međunarodnim paktom o ekonomskim, soci-

jalnim i kulturnim pravima i Evropskom socijalnom poveljom.

Ova inicijativa je bila podnesena Ustavnom sudu još pre usvajanja zakona, 18. septembra 2018. godine. Međutim, kako saznajemo od Ivane Badnjarević, "iako je Nacionalna organizacija za retke bolesti Srbije u toku javne rasprave ukazivala na propuste pri definisanju sporne odredbe, naše sugestije nisu prihvaćene te je Narodna skupština usvojila zakon zajedno sa spornom odredbom. Jedini preostali mehanizam je bio pokretanje inicijative za ocenu ustavnosti i zakonitosti, što je NORBS zajedno sa MODS-om (Mreža organizacija za decu Srbije), SUPS-om (Savez udruženja pacijenata Srbije) i Udruženjem 'Hrabriša' i učinio. U postupku pripreme inicijative smo dobili podršku poverenice za zaštitu ravnopravnosti, koja je podržala našu inicijativu." Kako dalje od nje saznajemo, Ustavni sud je još 28. decembra prošle godine doneo rešenje o pokretanju postupka za utvrđivanje neustavnosti odredbe člana 12. stava 7. Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom. Rešenje je dostavljeno Narodnoj skupštini koja ima rok od 90 dana da na rešenje odgovori. Danas se i dalje iščekuje odgovor, a cilj inicijative jeste da se sporni član proglasi neustavnim i stavi van pravne snage.

Sve ovo neminovno otvara pitanje diskriminacije roditelja teško obolele dece od strane sistema, prvenstveno u zakonima. Kako je dalje navela Ivana Badnjarević: "Posmatrano kroz prizmu Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom, može se uočiti višestruka diskriminacija. Onemogućavanje dece koja ispunjavaju uslove za dobijanje dodatka za pomoć i negu drugog lica, kao i roditelja takve dece koji ispunjavaju uslove za odsustvo sa rada radi posebne nege deteta, da oba ova prava istovremeno koriste, nije u saglasnosti ni sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, članom 25, to jest ono predstavlja diskriminaciju na osnovu prirode socijalne isključenosti, koja je izričito zabranjena, kako

pomenutim Zakonom tako i članom 21 Ustava."

Kada se sistem očigledno nedovoljno bavi onim zakonima koji uređuju život ovakvih porodica, možemo samo pretpostaviti kakva je njihova realnost. Život ovakvih porodica nam je približila Joland Korora, predsednica Nurdora, ali i majka izlečenog deteta: "U porodicama gde postoje zdrava deca, gde postoje brat ili sestra, oni ostaju dugo bez majke kući. Oni od jedne funkcionalne porodice uglavnom postaju disfunkcionalna. Sa sigurnošću vam mogu reći i na osnovu mog ogromnog iskustva da se preko pedeset posto brakova razvede u toku lečenja ili krajem lečenja deteta, bez obzira na ishod, da li je pozitivan ili negativan. Ta partnerska otuđenost više ne može da se prevaziđe. Mi roditelji smo svi, kad prođemo ovu priču, osobe kojima ostaje veliki zdravstveni trag, a to negde kao roditelj ne spominjete. Niko nema osećaj da smo iscrpljeni, ne zdravstveno koliko psihički, zbog godina provedenih pod stresom."

Naime, ovde se otvara i pitanje sistemске podrške roditeljima teško obolele dece, kao i samoj deci. Kako je napomenula Dušica Jaćimović, predstavnik Udruženja roditelja dece sa autizmom "Svoj svet" i majka bolesnog deteta, trenutno postoji inicijativa za izgradnju Centra za autizam koji bi i roditeljima i deci olakšao svakodnevicu. Ona kaže: "U tom Centru za autizam roditelji autistične dece imali bi kompletnu podršku, od ranog detinjstva, kad se dijagnostikuje, do stanovanja odraslih korisnika, što je kod nas nerešeno. Kod nas nema puno kapaciteta, nažalost, i ja sada najviše o tome razmišljam. Niko ne živi večno, živimo u strahu šta će biti sa našom decom kasnije. Prvo što nema dovoljno takvih ustanova, a one koje postoje, čast izuzecima, pitanje je kako funkcionišu." Nedovoljno bavljenje roditeljima koji prolaze kroz proces lečenja svog deteta mogao bi rezultirati posledicama. Osim toga što ne postoji psihosocijalna podrška roditeljima od strane države, ne postoji ni ona koja bi

se pružala onim roditeljima koji su decu izgubili.

LIČNI PRATIOCI KOJIH NEMA

Na još jedan bitan problem koji roditeljima teško obolele dece otežava život ukazale su predstavnice Udruženja roditelja “Evo ruka” i “Svoj svet”, a tiču se ličnih pratilaca, usluge socijalne zaštite koja se pruža porodicama sa onom decom koja imaju poteškoća u razvoju. Međutim, iako je ovaj vid pomoći propisan zakonom, u praksi se ne sprovođa u potpunosti jer one lokalne samouprave koje ne obezbede uslugu, ne snose nikakve posledice. Sve to je rezultiralo sve većim brojem udruženja koja se bave obezbeđivanjem ovih usluga. Dušica Jaćimović kaže: “Nekad kad me pitaju gde mi je dete i ko ga čuva, prosto ne znam šta bih rekla, zato što se dovijamo kako umemo i znamo. Moj sin ima ličnog pratioca, jer svako naše dete mora da ima ličnog pratioca. Ličnog pratioca finansira Grad Novi Sad i plaćaju ga osam sati. Ukoliko se desi da lični pratilac mora da ostane duže sat-dva, ili kad se dete razboli, pa treba da nam se izađe u susret, da se pripazi dete zato što recimo ja moram da budem na poslu, onda ga mi plaćamo. Sve što je preko osam sati, to moramo sami.” Potom je dodala: “Njihov status nije uopšte rešen. Oni rade na crno. Uopšte im ne ide staž, kad ne rade nisu plaćeni. To je još jedan problem više. To je prosto neverovatno u današnje vreme, da im nije rešen status. Kao udruženje, mi smo pokrenuli peticiju u vezi s tim i skupljamo potpise da predamo Skupštini grada na razmatranje. Sve nam je teže da ‘nabavimo’ lične pratiocice jer ljudi odlaze. Neće da rade pod tim uslovima.” Na to se nadovezala i predstavnica Udruženja roditelja i prijatelja dece sa smetnjama u razvoju “Evo ruka” i majka bolesnog deteta Ana Knežević: “U suštini nam je problem što nije obezbeđen sistem podrške u zajednici tako da mi svakako nismo u mogućnosti da radimo jer ne postoje te usluge koje bi trebalo. U Beogradu ne postoji usluga po-

JOLAND KORORA: Nurdor

moći u kući za decu sa smetnjama u razvoju i nema uopšte licenciranih. Usluga ličnog pratioca je usluga koja važi za dete samo dok je u školi, to nije usluga za pomoć roditeljima ako dete ne ide u školu ili za vanškolske aktivnosti. Vrlo jasno je definisano da je to usluga koja se vezuje isključivo za ono vreme kada dete ide u školu. Moj sin je sada sedmi razred, ima četrnaest godina. On ima uslugu ličnog pratioca, dugo smo je čekali, ali smo je ipak dobili, ali to je jedina usluga koju za njega grad pruža, to jest država, koja u stvari obezbeđuje. Sve ostalo obezbeđujemo kroz neka udruženja ili zahvaljujući porodičnoj podršci. Lični pratioci se doplaćuju čak i nakon 4 sata. To je sve po dogovoru. Trenutno se podrazumeva da lični pratilac, koliko ja znam, dobija 1200 dinara na dan za 8 sati rada. To je mala nadoknada s obzirom na to koliko je to odgovoran i veliki posao.”

Iako možda država ne uviđa ili ne želi da uvidi probleme koji postoje, uviđaju ih oni koji ih tište. To su roditelji dece kojoj je dvadesetčetvoročasnova nega potrebna i koji ne žele da brigu o njima prepuste nekom trećem licu. O tome koji put prolaze od podnošenja inicijativa do njihovog usvajanja svedoči nam i Joland Korora: “Svako sistemsko pitanje koje je Nurdor do sada rešavao, a to je bilo vraćanje rehabilitacije ponovo na listu bolesti gde se refundira od strane Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje, sistemsko pitanje bolovanja, obrazovanje u toku lečenja dece,

sva ta sistemsko pitanja idu jako sporo. Vrlo često nas institucije shvate pogrešno, kao neprijatelja, ako kažemo ono što bi trebalo zajedno u timu da promenimo da bismo povećavali procenat izlečenja deteta. Vrlo često, skoro uvek, ako nešto kažemo ili tražimo da se promeni, uglavnom nailazimo na gard, pogrešno smo shvaćeni i budemo osuđeni od strane njih kao da smo neprijatelji, a ne da smo na istoj liniji.” Tako je bila pokrenuta inicijativa za usvajanje zakona “Roditelj – negovatelj” koja bi izjednačila prvenstveno status roditelja dece sa invaliditetom sa statusom negovatelja. Ovaj zakon bi, ako ništa drugo, sprečio da deca budu izmeštena iz svojih porodica zbog toga što se roditelji o njima ne mogu adekvatno brinuti. Međutim, ova inicijativa nije nikad uspela da uđe u skupštinsku proceduru, mada je i danas veliki broj roditelja podržava.

U uređenoj državi se ne sme kršiti zakon, a sve ovo svedoči njegovom kršenju i uzurpiranju iz dana u dan. Tako se i u ovom slučaju dela protivzakonito, zanemarujući zakone, pozivajući se na neku vrstu izmišljene moći. Eksploatacija građana Srbije nije strana, samo je pitanje do koje mere ona može ići i da li uopšte postoji neka moralna granica, ako zakonskih već nema. Usled svih ovih problema, danas se i dalje priča o značaju populacione politike.

ALEKSANDRA MITROVIĆ

Prirodno kretanje stanovništva u Srbiji

	BROJ ŽIVORODENIH	BROJ UMRLIH	PRIRODNI PRIRAŠTAJ
2002.	78.101	102.785	-24.684
2010.	68.304	103.211	-34.907
2011.	65.598	102.935	-37.337
2012.	67.257	102.400	-35.143
2013.	65.554	100.300	-34.746
2014.	66.461	101.247	-34.786
2015.	65.657	103.678	-38.021
2016.	64.734	100.834	-36.100
2017.	64.894	103.722	-38.828

Izvor: Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku

Svaka druga porodica sa jednim detetom

U Republici Srbiji, prema rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2011, ima ukupno 1.476.105 porodica s decom, koje čine 69,4% od ukupnog broja porodica (2.125.772).

Najzastupljenije su porodice s jednim detetom (svaka druga porodica, odnosno 51,8% od ukupnog broja porodica s decom). Slede porodice s dvoje dece (40%), zatim porodice s troje (6,7%) i četvero dece (1,1%), dok su porodice s petoro i više dece najmanje zastupljene (0,4%). Prosečna porodica s decom u Republici Srbiji ima 1,6 dece.

Među porodicama tipa bračni par s decom gotovo je izjednačeno učešće porodica s jednim detetom

(44,4%) i s dvoje dece (46,3%). Učešće porodica s troje i više dece iznosi 9,3%. Među porodicama tipa vanbračni par s decom gotovo svaka druga porodica ima jedno dete (48,8%), dvoje dece ima 34,9% porodica, a troje i više dece 16,3% porodica. S druge strane, među jednoroditeljskim porodicama (majka/otac s decom) najviše je porodica s jednim detetom (preko 70%), slede porodice s dvoje dece sa učešćem od blizu jedne četvrtine, dok je učešće porodica s troje i više dece znatno manje nego među porodicama sa oba roditelja (ispod 4%). Od ukupnog broja dece koja žive u porodici, tri četvrtine (74,4%) mlađe je od 25 godina.

Izvor: Grupa za informisanje i diseminaciju Republičkog zavoda za statistiku

Urednica dodatka: Jovana Gligorijević, **Novinarke:** Biljana Vasić, Ivana Milanović Hrašovec, **Dokumentacija:** Dragoslav Grujić, **Urednik fotografije:** Milovan Milenković, **Fotografije:** agencija FoNet i Milovan Milenković, **Grafičko oblikovanje:** Ivan Hrašovec, **Slog:** Tanja Stanković, **Lektura:** Živana Rašković, **Korektura:** Stanica Milošević

Dodatak je objavljen u nedeljniku Vreme u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavlivanje ovog dodatka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske Unije. Sadržaj dodatka odgovornost je isključivo nedeljnika Vreme i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec